

[POLITIČKI ESEJI]

IME ZLA (1994)

(Izbor)

1971. KAO PREDŠASNICA

Godina 1971. bila je u Hrvatskoj gotovo puna dva desetljeća tabuizirana tema. Zapravo, tabu se odnosio samo na pozitivnu, afirmativnu riječ o '71, dok je bilo dopušteno, pa i štoviše poželjno, još dugi niz godina nakon te godine govoriti o njoj kao o godini kada je na površinu jugoslavenske idile izbio iz mračnog podzemlja hrvatski nacionalizam, šovinizam, fašizam. Dne 14. veljače 1989. tjednik "Danas", kojega se u to doba proglašavalo vrhuncem demokratskoga tiska, a iz kojega je, uzgred rečeno, potekla plejada današnjih klevetnika Republike Hrvatske, tvrdio je da "su hrvatski nacionalisti 1971. prijetili Srbima u Hrvatskoj prebrojavanjem i strpavanjem u rezervate". Naravno, bila je to ordinarna laž: "strpavanje u rezervate" nije čak spominjao ni na jednom od brojnih montiranih procesa koji su od 1972. do 1982. održani u Hrvatskoj, nego je ta izmišljotina poslužila člankopiscu za čankolisko dodvoravanje vlastima. Nije zato nimalo čudno da su sudionici prvog javnoga oporbenoga skupa u Hrvatskoj nakon 1941, koji je održan dne 28. veljače 1989. navečer na Tribini Društva književnika Hrvatske, zaključili na svom jutrošnjom sastanku toga dana da ne spominju dvije tadašnje tabu-teme: godinu 1971. i konfederaciju. Međutim, unatoč dogovoru, pojedini sudionici spomenute Tribine spominjali su bilo jednu, bilo drugu temu, što je jugoboljševizam, putem tadašnjega Saveza boraca i putem tiska, iskoristio da sudionike toga skupa proglasi nasljednicima "zaboravljenih njemačkih pivnica iz '33 godine" ("Naši dani"; Sarajevo, 17. III. 1989). No bilo kako bilo, činje-

nica je da je tom prigodom prvi puta javno progovoreno o hrvatskoj 1971. godini u pozitivnom smislu. Taj je podatak to važniji što je riječ o “najavnom nastupu Inicijativnoga kruga Hrvatske demokratske zajednice”, što znači da su nastupajuće demokratske snage ugradile u svoj program zasade 1971. Godina 1971, i sve ono što je ona sobom nosila, nedvojbeno je predšasnica višestranačja i demokracije koji su 1990. pobijedili u Hrvatskoj.

U zbivanjima 1971. sudjelovao sam manje no što sam želio. Istina, bio sam tada jedan od najmlađih članova Upravnoga odbora Matice hrvatske, koji je nakon Karađorđeva proglašen “paralelnim Centralnim komitetom” i “jezgrom kontrarevolucije”, bio sam tada i član Upravnoga odbora Društva književnika Hrvatske, koje je nakon Karađorđeva također došlo na udar “zdravih snaga”, tj. jugoboljševika, bio sam dakle u žarištima zbivanja, pribivao sastancima gdje se razglabalo o mogućnostima “demokratizacije” i “decentralizacije” (omiljene riječi tih godina!) i o načinima njihova ostvarivanja, ali se ipak nisam želio odveć eksponirati. Temeljni je razlog bio u tome što nisam htio štetiti cijelom tom gibanju: imao sam već naime “putra na glavi”; u veljači 1970. u “Telegramu”, u kojem sam bio član Uredništva, obustavljeno je, nakon prvoga nastavka, a na nalog Centralnog komiteta SKH-a, tiskanje mojeg putopisa *S ovu i s onu stranu Urala*. Putopis su napali i zagrebački “Vjesnik” i moskovska “Komsomolskaja pravde”. S takvom, svježom proskripcijom, s biljegom antikomunista, držao sam da nije uputno previše stršiti, to više što je tih godina, od proljeća 1970. pa do prosinca 1971, tj. od pada Miloša Žanka, pape hrvatskih jugoboljševika i jugounitarista, na X. sjednici CK SKH-a, pa do ugušivanja hrvatskoga proljeća u Karađorđevu, demokratski dio Saveza komunista Hrvatske nastojao uključiti u svoje redove, primanjem u Partiju, što više mladih ljudi, kako bi oni za koju godinu uspjeli i bročano i utjecajno nadvladati komuniste staroga kova, koji su, unatoč sukobu sa Staljinom iz 1948, ipak bili i idejno i emotivno vezani uz Kominternu, tj. uz staljinizam.

Nasuprot klasičnom partijskom “demokratskom centralizmu”, dio je tadašnjeg hrvatskog državnog i partijskog vodstva (Miko Tripalo, Savka Dabčević Kučar, Srećko Bijelić, Pero Pirker, Dragutin Haramija i dr.) ustoličavao “državnost republike”, odbijajući Jugoslaviju kao osnovu za nametanje nove nadnacije, što je zapravo bila krinka za velikosrpstvo. Istodobno, prvi se puta nakon rata počinje govoriti o novoj demografskoj politici (dr. Savka Dabčević Kučar), a ni nacionalizam se više ne spominje isključivo u negativnom kontekstu: “Priznavanje nacionalnih osjećaja sastavni je dio ostvarenja slobode čovjeka, sastavni dio odnosa u jednom humanom i demokratskom socijalističkom društvu” (Miko Tripalo: *Dimenzije nacionalnog pitanja u nas* – u knjizi *S poprišta*. Zagreb, 1971). Štoviše, u istom tom izlaganju iz ožujka 1970. Tripalo veli i sljedeće: “Pod pojmom nacionalizam kod nas se uvriježilo shvaćanje po kojemu se radi o negativnoj kvalifikaciji, iako bi bilo opravdanije da taj pojam u sebi sadrži i njegove pozitivne manifestacije i težnju za nacionalnim oslobođenjem, nacionalnom afirmacijom i ravnopravnošću”. Uza sve to, uz težnju za demokracijom, premda u jednopartijskom sustavu, koji je tada jedini bio moguć, te uz težnju za nacionalnim oslobođenjem, demokratski je dio hrvatskoga državnoga i partijskoga vodstva poduzimao konkretne poteze koji su trebali Hrvatsku gospodarski osamostaliti: dostatno je spomenuti projekt izgradnje ceste Zagreb–Split, koja bi prošla i kroza hrvatske krajeve u kojima su Srbi većinsko pučanstvo, te tako razbila rezervate, gdje ih je Jugoslavija držala kao svoje policijske pse, stalno ih huškajući na “ustaše”, tj. na svakoga tko nije bio spreman zatajiti ni svoje hrvatstvo, ni svoja demokratska osvjedočenja. I to je vodilo prema ravnopravnosti Srba u Hrvatskoj, odnosno njihovoj deprivilegizaciji, kojoj su se u kolovozu 1990. usprotivili oružjem, pozvavši u pomoć Miloševićeve naciboljševike i staljinističku jugoarmiju. Kada su plodovi godine 1971. opareni mrazom Karađorđeva, Srbi su izmišljali bajke o tobožnjim progonima koje su pretrpjeli te godine. Istina je posve suprotna: krhka demokratska vlast, tek u povojima, nije uspijevala spriječiti progone Hrvata; dostatno je pri-

sjetiti se proslave Gospe od Andela u Karinu, gdje su srpski šovinisti gotovo cijeli dan, 2. kolovoza 1971, premlaćivali Hrvate iz Pridrage i Kruševa.

Prethodio je 1970/71. niz zbivanja, koji je omogućio demokratima da se malo osove: prije svega, Tito je 1966. uklonio svoju desnu ruku Rankovića, po ugledu na svoje uzore; Ranković, međutim, nije prošao ni kao Röhm, ni kao Trockij, jer pripadao je najpovlaštenijoj i najbrojnijoj naciji u federaciji, a niti su njegovi privrženici i sljedbenici okrutno pobijeni. No stvorena je iluzija da je policijskom režimu odzvonilo, pa su na osnovi te tlapnje, a ne na temelju stvarnoga stanja, doneseni akti poput *Deklaracije o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika* (1967), pokrenute su novine kao Tomičićev "Hrvatski književni list" (1968) itd. U tlapnji, mnogi su trčali pred rudo, a navlastito studentski pokret sa svojim štrajkom zbog beogradske pljačke hrvatskih deviza, što je bio povod puču u Karadorđevu.

Još jedna pojedinost iz 1971, koja predočava načine rada u to vrijeme. U travnju 1971. izašao je prvi broj "Hrvatskoga tjednika". Već u veljači te godine ušao sam s Igorom Zidićem, prvim glavnim i odgovornim urednikom "Hrvatskoga tjednika", u dvije prazne prostorije u Matici hrvatskoj, gdje je trebalo biti smješteno uredništvo spomenutoga lista. Bilo je određeno da vodim književnu rubriku tjednika te da budem i lektor. Međutim, odlučili smo da u prvim brojevima lista moje ime ne bude u impresumu, jer tada sam bio član Republičke komisije za dotiranje časopisa i listova (tako se nekako zvala), a kao član Uredništva "Hrvatskoga tjednika" ne bih u toj Komisiji mogao glasovati za dotaciju "Hrvatskom tjedniku". U Komisiji je, naravno, svaki glas bio važan, pa smo zato zatajili moju prisutnost u redakciji. Sjećam se da su u Komisiji bili već pokojni Miroslav Vaupotić i Stanko Pekeč, zatim Mirko Bolfek, Pero Pletikosa i još neki drugi "društveno-politički radnici", koji baš nisu bili odveć skloni Matici hrvatskoj, pa tako ni njezinu "Hrvatskom tjedniku". Ipak, unatoč svemu tome, "Hrvatski tjednik" uspio je dobiti dotaciju. Sjećam se da sam odmah nakon toga sastanka odjurio u uredništvo i s radošću priopćio tu

vijest. Kada mi je istekao mandat u toj Komisiji, moje je ime ušlo u impresum (mislim da je to bilo već u četvrtom broju "Hrvatskoga tjednika"). Lekturu je preuzeo Roman Turčino-
vić, a ja sam do desetoga broja bio urednik književne rubrike.

Već sam rekao da je 1971. bila predšasnica 1990. Njezino je sjeme te godine prokljalo. U zbirci pjesama *Baščina* (1982), u pjesmi *Na kraju*, koja je nastala početkom 70-ih godina, u očaju nakon Karadorđeva, naslutio sam da će se to kad-tad zbiti:

*Ništa nije ostalo od putova koje smo snovali,
ništa nije ostalo, ni uzaludan san, ma ništa.*

*Tek lepršaju ispremetani papiri na propuhu,
kao šišmiši u tom mraku, u toj posvemašnjoj pustoši.*

*A u sluhu još koraci pod visokim vješalima
što u magli, silna, nalik su na slavoluke.*

*I tako ništa nije ostalo, ni uzaludan san, ma ništa
samo sjeme posijano, sjeme što duboko negdje klija.*

"Lettre Internationale", 9–10; Zagreb, 1993.

Ime zla, 1994.